

Sanders Kaserne

NÆM 2000:108

NÆSTVED MUSEUM 2002

Sanders Kaserne

Rapport for den arkæologiske udgravning samt besigtigelse af
anlægsarbejdet ved Ringstedgade 27

05.07.07 Sct. Peder Sogn, Næstved Bygrunde, matr.nr. 53c

Jour. nr. NÆM 2000:108

Udgravningerne ved Sanders Kaserne

Området for det kommende byggeri "Sanders Arkade" udgøres af et areal, der i middelalderen og indtil 1863 var beliggende umiddelbart udenfor bygrænsen (stort set angivet ved den nordlige gavl af Bryggergården, matr. 52a).

Denne del af Næstved By er arkæologisk interessant, da Ringstedgade er den middelalderlige udfaldsvej mod nord, hvor den i de skriftlige kilder kendte Nørreport (eller Ringstedport) har stået. Endvidere omtales i en kilde fra 1472, at der vil blive gravet en grøft forløbende fra byens nordlige del og langs den østlige indtil Husvolden i syd, følgende det gamle Hagelværk (jf. bilag). Denne formodede bygrav er endnu ikke blevet påvist arkæologisk.

Arealet har, må man forestille sig, indtil man i 1877 opført Sanders Kaserne kun været sparsomt bebygget. På foto fra 1867 ses således kun lettere, stråttækte bindingsværksbygninger på stedet.

Udgravningens forløb

Anlægsarbejdet på arealet (fundamentsboringer) var blevet påbegyndt i uge 8 (2002) uden museet forud var blevet adviseret, hvilket var i modstrid med den vedtagne lokalplans tekst (jf. Næstved Kommune lokalplan C1.1/5-2 for et område til center- og boligformål ved Ringstedgade og Rådmandshaven, s. 16). Det blev derfor på en møde mellem bygherrer (Danton A/S ved projektleder Palle Willer) aftalt, at de følgende boringer skulle meddeles museet, således at disse kunne overvåges. Da dette kun skete delvist, blev museet som kompensation tilbudt at få gravet en 70 cm smal grøft mellem de støbte fundamenter. Denne grøft blev udført 18. marts ca. 3 meter inde på grunden, følgende Ringstedgades let nordøst-sydvest orienterede forløb. Den fremkomne østprofil blev afrenset, optegnet i 1:20 og beskrevet 18.-19. marts af Næstved Museum ved museumsinspektør Thomas Roland og museumsassistent Erik Lillienfryd. Fotograf Jens Olsen, ligeledes Næstved Museum, sørgede for fotodokumentation.

Registreringen af profilens lag besværliggjordes af profilgrøftens ringe bredde, der forhindrede et ordentligt overblik. Endvidere blev store dele af beskrivelserne udført i eftermiddagens tilstundende tusmørke samt i gråvejrs og regn den følgende formiddag, hvor arbejdet skulle være tilendebragt inden kl. 10.00.

Målesystem og fikspunkt

Den godt 23 meter lange profilgrøft blev indmålt i forhold til matrikelskel. Grøftens sydlige afslutning befandt sig således knap 1 m fra Bryggergårdens nordgavl (jf. profiltegning) med

sydøsthjørnet 2,75 m fra matr. 53c's østgrænse mod Ringstedgade. Grøften fulgte stort set gadens forløb, dog med et lille knæk midtvejs, således at dens nordøsthjørne befandt sig 3,20 m fra skellet (jf. oversigtsplan).

Som fikspunkt benyttedes et landmålerafsats punkt på Bryggergårdens gavl (11.35 oh) i forhold til hvilket profilens niveaulinje indmåltes (9.05 oh).

De registrerede fundamentsboringer er markeret på kortbilag.

Fladedækkende lag

Det var bemærkelsesværdigt, at der tilsyneladende over hele pladsen umiddelbart under det nyere tids opfyldslag (tilsyneladende udelukkende tilhørende 18/1900-tallet) fremkom et markant, op til 60 cm tykt gråt, sandet leret lag (profil lag (2) og BF 5(1) m.fl.). Laget var forholdsvis homogent og skal muligvis opfattes som et omfattende, fladedækkende opfyldslag, der dermed forseglede de øvrige kulturlag på pladsen. Skår fra laget tilhøre seneste middelalder og 15/1600-tallet.

Den nederste del af profilen udgjordes af let muldede sandlag (lag (10), (11) og (21)), med en forholdsvis jævn topkote på ca. 8.70 oh. Disse lag kan evt. udgøre en oprindelig overflade. Herover sås mod syd et par op til godt 40 cm tykke sandlag (lag (5) og (6); topkote ca. 9.00 oh), der muligvis udgjorde flyvesandslag. Sandlagene mindede meget om lag påtruffet ved andre udgravninger i Næstved, bl.a. ved undersøgelserne i Grønnegade (Lillelunds Have III, NÆM 1998:100), hvor de kunne dateres til 11/1200-tallet. Da lagene i nærværende gravning var fundtomme, kan det naturligvis ikke afgøres om de hér var af samme datering, men det er muligt. Sandlagene fandtes ikke i profilens nordlige del, men det kan ikke udelukkes, at de kan jævnføres med nogle af de nederste lag i borehullerne på den nordvestlige del af grunden, hvor lagene kun kunne registreres sporadisk. Det kunne endvidere ved sammenligning af resultaterne fra profilgrøften og fundamentshullerne konstateres, at grus- og sandlag kun vanskeligt lod sig adskille i boresneglens opgravede materiale, hvorfor det var vanskeligt at jævnføre iagttagelser fra de to områder.

Omtrent midtvejs i profilen blev sandlagene tilsyneladende skåret af en godt 3 m bred nedgravning (lag (17)-(19), jf. nedenfor), hvorover fandtes en række forholdsvis kompakte, mørkere brungrå, lettere fugtige og finkornede, lerede lag, sine steder, især mod nord, nærmest "tørveagtigt" i strukturen, spredt med småkviste og -rødder indlejret (i særdeleshed lag (13), (15) og (20), mindre markant lag (12), (14), (16) og (22)). Lagene blev endvidere påtruffet i de østlige fundamentsboringer (BF 3-6 og 27), men tydeligvis ikke i de sete boringer i vest skønt eftersøgt hér. I profilen gik lagene i syd nærmest overgangsløst over i lag (2). Lagene syntes temmelig jævnt afsatte (topkote af det markante lag (13) vekslede mellem ca. 9.15-9.30 over de 15 meter det forekom, og bundkoten vekslede kun let mellem ca. 9.00-9.10 oh). Lagene må være naturligt afsatte (indeholdt kun få kulturelementer udover trækul), formentlig på én eller anden vis vandaflejret. Tolkningen af dem er dog usikker, men de kan

muligvis afspejle englag eller lignende. Det står åbent, om det kan tænkes, at de afspejler flyvesandslag blot aflejret i et fugtigt drag og opblandet med materiale derfra (jf. lag (5) og (6), der ligger i samme koter). Overgangen mellem lag (14) og lag (5) i syd kunne i givet fald angive overgangen mellem våd og tør bund. Hvorfor et evt. vådområde ikke også afspejles i de ældste lag (lag (10), (11) og (20)), der fremstod stort set ens i nord og syd, kan dog ikke forklares.

Anlæg

Omtrent midtvejs i profilen sås en godt 3 meter bred nedgravning (angivet af lag (17)-(19)), hvis nordlige kant især fremstod tydelig. Fylden udgjordes af forholdsvis heterogene lag af muldet sand, og sås gentaget på den modstående profilvæg. Det kunne ikke afgøres, om sandlagene var vandafsatte, men det forekom ikke umiddelbart tilfældet. Muligvis er der tale om en opfyldt grøft (eller større grube?). Dens øst-vest forløb kunne dermed gøre anlægget til en mulig kandidat til én af byens grænsegrøfter. Det var ikke muligt at datere anlægget, der dog overlejreredes af de "tørveagtige lag" omtalt ovenfor samt opfyldslaget fra 15/1600-tallet. Det skal anføres, at der for anlægget muligvis blot kan være tale om et naturligt fænomen opstået på overgangszonen mellem våd og tør bund (jf. ovenfor).

Et andet anlæg, der fortjener opmærksomhed, er nedgravningen, der fandtes helt mod syd (lag (8)-(9)). Anlægget fremstod i den tegnede østprofil med forholdsvis klare nedgravningsgrænser og flad bund, mens situationen i profilvæggen overfor var mere rodet. Det er dog sandsynligt, at anlægget fortsatte i denne retning, og der dermed også hér er tale om en forholdsvis smal grøft (ca. 0,8 m ved toppen). Da også denne i givet fald må have haft et øst-vest orienteret forløb, kunne der ligeledes hér være tale om byens grøft. Et yderligere argument herfor er, at bygrænsen indtil 1863 fandtes ved skellet mellem Bryggergårdens grund (matr. 51a) og udgravningens matr. 53c, - en grænse, der er beliggende kun 1,5 m syd for anlægget, og hvis forløb det tilsyneladende følger. Heller ikke dette anlæg kan dateres nærmere end forud for 15/1600-tallet (angivet af lag (2)).

Den lidt vage nedgravning markeret af lag (7) kunne ikke ses i den modsatte profilvæg, og udgør dermed formentlig ikke en grøft, men muligvis et stolpehul el. lign. Over opfyldslaget (lag (2)) registreredes kun et nyere tids opfyldslag uden egentlige strukturer.

Fund

Kun fund, der med sikkerhed kunne henføres til lag under det øverste nyere tids opfyldslag fra 18/1900-tallet, blev opsamlet. Fundmængden var dog ganske lille, kun omfattende fem skår (y1-5). Som det kan vurderes, stammer de alle fra det selv samme grålige opfyldslag, der syntes udbredt på hele pladsen (svarende til profilens lag (2) (og (12)?), jf. ovenfor). Ud over randen af en enkelt senmiddelalderlig ovnkakkel (y1) var der for de øvriges vedkommende tale om skår af forskellige typer af rødgodsbordtøj, tilhørende senmiddelalder og 15/1600-tallet.

Sammenfatning

Den lille profilgrøft samt besigtigelsen af spredte fundamentsboringer udført forud for byggeriet af Sanders Arkade bragte en række interessante oplysninger om både områdets historie og topografi. Der kunne bl.a. registreres et muligt oprindeligt overfladelag (med topkote omkring 8.70 oh) hvorover sås forholdsvis markante (flyve-?)sandlag. Endvidere sås i profilen og de østlige fundamentsboringer lag, der kunne antyde eksistensen af en tidligere eng eller lignende på den østlige del af grunden. Hele grunden synes opfyldt i 15/1600-tallet, markeret af et tilsyneladende overalt forekommende gråt sandet, leret muldlag. Umiddelbart herover sås opfyldslag, der udelukkende syntes at tilhørte 18/1900-tallet.

Særlig opmærksomhed skal rettes mod de to nedgravninger i den sydlige del af og midt på profilen. Der var for disse muligvis tale om to grøfter knap 1 m hhv. ca. 3,5 m brede, der kan have udgjort markeringer af bygrænsen. Særlig aktuelt er dette måske for den sydlige grøft, der lå kun 1,5 m fra skellet, der indtil 1863 udgjorde bygrænsen. Ingen af disse anlæg kunne dateres nærmere end forud for det grå opfyldslag fra 15/1600-tallet.

Endelig bekræftede de mange, formentlig hovedsageligt naturligt dannede lag over for de meget få egentlige anlæg samt den fundløse periode fra 1600- til 1800-tallet formodningen om et ubebygget areal udenfor købstadens grænse.

Lagregistreringer

NORD-SYD PROFIL

- (1) Recent opfyld inkl. fundamentsrester af Sanders Kaserne, spredte trækulslag etc. men ingen egtl. strukturer. Den noget ujævne overgang mellem lag (1) og lag (2) antyder dog en vis afgravning af sidstnævnte, men der kunne ingen steder registreres rester af overliggende lagsekvenser.
- (2) Mørkt brungråt forholdsvis homogent sandet, leret muld, enkelte områder opblandet med gulbrunt sand. En del trækulsnister, enkelte teglstumper og knogler. Fra lagets nordlige del y5.
- (3) Gullighvidt sand.
- (4) Som (2), men opblandet med (5).
- (5) Hvidgråt spættet forholdsvis kompakt sand, mod bunden en smule mørkere (jf. lag (6)). Flyvesand ?.
- (6) Brungråt spættet forholdsvis kompakt sand. Flyvesand ?.
- (7) Lysere gråbrunt ganske let muldet homogent sand. Stolpehul ?.
- (8) Mørkere brungråt let leret sandet muld, forholdsvis heterogent. Lidt trækul, få stumper kalksten. Opfyld i grøft?/grube.
- (9) Som (8), men en smule lysere og uden kalksten.
- (10) Mørkere gråbrunt forholdsvis kompakt let leret sand, let muldet. Oprindelig overflade ?.
- (11) Brungråt temmelig leret (let plastisk) let muldet sand opblandet med (23). Enkelte ralsten etc. Grænsen til (23) meget ujævn. Del af oprindelig overflade ?.
- (12) Som (2), men en smule mere leret og plastisk (opblandet med (13)?).
- (13) Temmelig kompakt, homogent mørkere brungråt meget finkornet ("siltet") humøs, plastisk ler (evt. med spor af opløste smårødder, i givet fald da temmelig mange). Fremstod visse steder, især mod nord, nærmest tørveagtigt (det er formentlig i dette lag, der ved boringerne også enkelte steder sås rester af kviste o.lign.). En del trækulsnister samt enkelte teglstumper (især mod nord) og spredte knogler.
- (14) Mørkere brungråt (lidt lysere end (13)) sandet/gruset humøs ler. I områder temmelig lig (13), men mindre homogent.
- (15) Som (13), men ganske let opblandet med orangebrunt sand. Trækul.
- (16) Som (15), men kraftigt (op til ca. 50-60%!) opblandet med orangebrunt og gullighvidt sand. Spredte trækulsnister og stykker.
- (17) Gulligbrunt leret let muldet sand. Temmelig heterogent. Spredt trækul. Opfyld i grøft?.
- (18) Brun- og hvidgult sand let opblandet med (23). Opfyld i grøft?.
- (19) Mørkere gråbrunt let leret sandet muld. Trækuls- og kalknister. Opfyld i grøft?.
- (20) Som (15).
- (21) Som (10), men virker en smule mere iblandet gulligbrunt sand. Mod nord mere heterogent.
- (22) Som (14) men en smule mere sandet (overgang mellem (14) og (22) ej entydig.
- (23) Veksellende sandet/gruset hhv. leret undergrund.

PÆLEFUNDAMENTER

Det er væsentligt at anføre, at alle de følgende registreringer af bygningsfundamenterne (BF) er foregået ved at gennemse den i borespiralen siddende, delvist vredne jord. Dette betyder at de hér gengivne lagtykkelser, dybdemål og beskrivelser skal tages med et vist forbehold. Overgangen mellem af de enkelte lag syntes endvidere generelt temmelig glidende, og en entydig differentiering derfor desto vanskeligere at give under de givne forhold. Overordnet kan en stor del af lagene dog jævnføres med de i den efterfølgende gravede nord-syd profils lag.

Dybdemål (angivet i cm foran lagnummer) taget fra afgravningsniveau, målt til knap 10,40 oh. Ved den efterfølgende profilgrøft kunne dog konstateres, at bundniveau generelt holder sig temmelig konstant på 8,5+/- oh og de nedenfor angivne dybdemål dermed en smule i overkanten, formentlig forårsaget af spiralens vrid. Det bemærkes også, at de sandede lag under de ”tørveholdige” lag (lag (13) etc.) generelt ikke har kunne udskilles i boresneglen.

BF 3

- 70 (1) Nyere opfyld
- 70-165 (2) Som BF 5(2) (i top evt. lidt som BF 5(1))
- 165-200 (3) Som BF 5(3)

BF 4

- 70-80/90 (1) Som BF 5(1)
- 90-180 (2) Som BF 5(2)
- 180-200 (3) Som BF 5(3)

BF 5

- 70-140 (1) Temmelig mørkt brungråt kraftig leret muld, kompakt og forholdsvis homogen. En del trækulsnister og –stumper samt ganske få teglstumper.
- 140-185 (2) Mørkere brungrå vekslende til gråbrun let leret, sandet/gruset muld. Let tørveagtig (mod bunden ?). Få trækulsstykker og teglstumper samt spredte knogler.
- 185-210 (3) Meget mørk gråbrun tørveagtig (visse steder kraftigt tørveagtig) muld med smårødder, kviste etc.

BF 6

- 50-90 (1) Som BF 5(1)
- 90-190 (2) Som BF 5(2), mod bunden mere tørveagtig. Overgang ml. (1) og (2) ikke entydig.

BF 27

- 50/60-120 (1) Som BF 5(1)
- 120-150 (2) Som BF 6(2)

BF 34

Hullet delvist gennemgravet af vandledningsgrøft

- 70-90 (1) Som BF 5(1), dog mere gruset. Overgang til (2) uklar.
- 90-? (2) Gulligbrunt leret, gruset muld med trækul og teglstumper
- ?-150 (3) Som (2), men mere gruset, få kulturelementer.

BF 35

- 90/100 (1) Som BF 5(1)
- 100-120/130 (2) Som BF 38(2)
- 130-160 (3) Som BF 38(3)

BF 37

- 90 (1) Som BF 5(1), herfra y4
- 90-120 (2) Som BF 38(2)
- 120-160 (3) Som BF 38(3)

BF 38

- 80/90 (1) Som BF 5(1); herfra y2
- 90-140 (2) Mellem gråbrunt let leret, gruset muld let opblandet med undergrundsmateriale, lidt tegl, knogler og spredt trækul; herfra muligvis y3, der dog fandtes i boresneglens yderste lag, og derfor muligvis er tilført laget oppefra.
- 140-170 (3) Som (2), men kraftigt opblandet med ral og undergrundsgrus/-sand, meget heterogent, lidt trækul. Nederste del af laget evt. blot naturlig udfældning/nedsivning.

Ud over de hér beskrevne fundamentter blev opgravningen af følgende fulgt men ikke beskrevet:

BF 8, BF 41 (heri y1, i ca. 1 meters dybde), **BF 42, BF 43** (kulturlaget hér ca. 1,5 m dybt) og **BF 44** (kulturlaget hér ca. 1,5 m dybt).

Fundliste

y1 BF 41

Udv, gul-grønt glas. rødgoods; øverste del af fod til potte. Høj/sen MA.

y2 BF 38(1)

Rand af ovnkakkel. Sen MA.

y3 BF 38(2)? [fremkom i borsneglens yderste lag, og kan derfor muligvis være tilført laget oppefra].

Indv. gult glas. rødgoods; skår af fad ?. Formentlig 1600-tallet.

y4 BF 37(1)

Indv. mørk grønt glas. rødgoods; (kande-?)rand. 15/1600-tallet.

y5 Profil lag 2

Rødgoods (enkelte spor af grøn glasur); båndformet kandehank. Sen MA(?)

Fotoliste

S/H 2002:03:01

1/2-3: Profilgrøft, set fra N (bemærk bl.a. det lyse sandlag i bunden, den brede nedgravning der skærer denne (med lag (19) nederst mod billedkanten) og nedgravningen der svagt anes helt mod S).

4/5-7: Profilgrøft og Bryggergårdens gavl, set fra NØ.

7/8-10: Sanders kaserne (officersbygningen), set fra Ø (bemærk det pudsede udkørselsskilt th.).

Dias

1-4: Profilgrøft, set fra N (bemærk bl.a. det lyse sandlag i bunden, den brede nedgravning der skærer denne (med lag (19) nederst mod billedkanten) og nedgravningen der svagt anes helt mod S).

5-6: Profilgrøft og Bryggergårdens gavl, set fra NØ.